

Posudek vedoucího práce:

Hodnocená bakalářská práce: Mgr. Eliška Vrbová: *Obhajoba úcty k obrazům podle argumentace Theodora Abú Qurry (755–830)*, 2022, rkp 48 stran, 8 stran přílohy

Univerzita, fakulta, institut: Katedra kulturních a náboženských studií, PdF UHK

Studijní program: Náboženská výchova

Vedoucí práce: Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.

Oponent práce: doc. Mgr. David Bouma, Ph.D.

Hodnocení vedoucího práce:

Originálnost a vhodnost tématu: **A**

Myšlenkové zpracování, invence: **B**

Metoda práce: **A-B**

Formální zpracování práce: **A**

Stylistické a gramatické zpracování práce: **A**

Studentova komunikace a spolupráce s vedoucím práce: **B**

Návrh na výsledné hodnocení: A

Otázka k obhajobě: *Ve své práci často odkazujete na spisy Jana Damašského k obrazům. Podle mnohých odborníků, Theodor v podstatě parafrázoval Damašského teologii ikonodulie v arabském jazyce. V češtině máme překlad tří řečí Jana Damašského. Prosím sdělte nám v krátkosti, nakolik je Theodorovo myšlení originální a nakolik pouze kopíruje myšlenky Jana Damašského.*

Podrobně:

I) Originálnost a vhodnost tématu (navržené hodnocení A)

Práce vystihuje jistou lakunu v česky psané arabistice a dějinách teologie arabského křesťanství. Theodor Abú Qurra je postava klíčová a v češtině již několik studií máme. Ovšem jeho spis o úctě k ikonám v českém jazyce schází, nejen v překladu, ale i v parafrázi či povšechné, natož pak podrobné analýze. Proto téma velmi kvituji a jsem rád, že si ho autorka vybrala a skvěle zpracovala. Protože je její práce kvalitní, velmi doporučuji, aby práci jemně přepsala a upravila do podoby odborného článku.

II) Myšlenkové zpracování, invence (navržené hodnocení B)

II.1) Bakalářská práce měla představit argumentaci Theodora Abú Qurry. V tomto případě mi v práci chyběla syntetická část / kapitola, kde by autorka syntetizovala kompletní styl argumentace. Tím se sice zabývá, ale v podstatě v celé analytické části, tedy chybí jakýsi souhrn či resumé.

II.2) Dále pak bylo nabíledni, aby se autorka v krátkosti pokusila o komparaci s díle Jana Damašského, jež máme v českém překladu. To autorka téměř neučinila. Chybou to není, je to spíše nabídka k dopracování této části pro odborný článek.

II.3) Součást cílů práce bylo: „...odpovědět si na otázku, zda některé důrazy a témata jsou aktuální i z hlediska dnešní katecheze.“ (s. 43) Autorka tomuto věnuje cca 1 normostranu, ale až v samotném závěru. Mohla možná hlouběji promyslet své závěry z pohledu filosofie umění (realita – obraz – smysly – zkušenost – imaginace...). I tato část mohla/měla být samostatnou syntetizovanou podkapitolou.

II.4) V celé práci autorka hovoří o úctě / klanění k ikonám, resp. k obrazu či předobrazu. Mluvit o předobrazu může evokovat nesprávné pojetí (něco stojí před obrazem). Proto se mi nezdá nejvhodnější užívat termín předobraz. Spíše bych volil termíny jako originál / zobrazovaná skutečnost / ...

III) Metoda práce (navržené hodnocení A-B)

Bakalářská práce si vytkla za metodu analýzu středověkého traktátu ve francouzském překladu. To se v podstatě autorce podařilo. Bohužel se autorka vyhnula klíčovým otázkám: *co znamená analýza, jak bude při analýze postupovat, čeho si bude všímat, jak nás o tom bude referovat.*

Postačil odstavec v úvodu, kde by na tyto otázky reagovala a představila své pojetí. Každopádně to není žádná vada na kráse a celkový metodologický pohled na práci je veskrze pozitivní.

IV) Formální zpracování práce (navržené hodnocení A)

Z formálního hlediska práci téměř nelze nic vytknout. Jen několik detailů a jednu chybu.

IV.1) Autorka při historickém přehledu cituje z velmi zastaralých monografií (Tauer, Dick, Griffith, Lewis...). Za posledních 20 let historická věda postoupila o kus dále a představení obrazu křesťanské a židovské minority v muslimském světě je dnes detailněji zpracováno v mnoha monografiích s lepšími, detailnějšími a přesnějšími informacemi (např. Jack Tannous, *The Making of the Medieval Middle east. Religion, Society, and Simple Believers*, Princeton: University Press, 2018).

IV.2) Přestože se téma točí kolem obhajoby ikonodulie a v češtině máme překlad Jana Damašského, na jehož myšlenky Abú Qurra výslovně odkazuje (viz s. 13: *„Protože v Abú Qurrově díle, zvláště v traktátu o úctě k obrazům, nacházíme společné body s Damašského teologií, někteří badatelé předpokládali, že se osobně znali.“*), autorka Jana Damašského cituje až na straně 32! I pro historickou část mohla být tato kniha přínosem.

IV.3) Autorka v úvodu (na s. 9) píše: *„Při použití arabských jmen vycházím z transkribce podle knih prof. Luboše Kropáčka.“* Tato věta je sice důležitá, ale užíváme ji tehdy, když pracujeme s originální arabštinou, nikoliv, když autorka užívá francouzštinu, jako primární jazyk. Ovšem chápeme to, jako osvojení si Kropáčkova způsobu, což je v pořádku.

IV.4) Není mi jasné, proč autorka v celé práci cituje analyzované dílo pod jménem překladatele (Stéphan Bigham), místo Theodora Abú Qurry. Pokud jí šlo o vyjádření odkazu na danou překladatelskou edici, pak to bylo zbytečné, protože na tuto informaci správně upozornila již v úvodu.

IV.5) Jako formální chybu považuji to, že autorka těsně před odevzdáním svému vedoucímu sdělila, že francouzský překlad v tištěné formě nelze sehnat. Myslím, že dílo mohlo být konzultováno mj. skrze meziknihovni výpůjčku. Sice na academia.edu Stéphan Bigham danou knihu uveřejnil, ale jde spíše o rukopis před veškerými korekturami v docx. formátu.

V) Stylistické a gramatické zpracování práce (navržené hodnocení A)

Ze stylistického ani gramatického hlediska nejsou v posuzované bakalářské práci žádné chyby. Je zde však řada nejasností, obsahových nepřesností a zvláště v překladech jistých kostrbatostí.

V.1) *transkribovat*, ale *transkipce*; autorka hovoří o transkibci! (viz s. 9: *„s jehož transkribcí“* / *„Při použití arabských jmen vycházím z transkribce podle knih prof. Luboše Kropáčka.“*)

V.2) kostrbatý překlad: *„Který člověk, jehož intelligence nechce vědět nic o víře, by přijal následující slova Písma?...“* (s. 30) Jaký člověk nechce vědět nic o víře?

V.3) potíže s arabskou transliterací/transkripcí:

- s. 10: „Abbásovců. Al-Abbás ibn Abd **al Muttalib**“ – má být: al-Muttalib

- s. 14: „Antonína Rawha **al Qurašího**.“ - má být al-Qurašího

- s. 27: „abba **Yanna**“ – má být spíše abba Jan / či arabsky Juhanná

- s. 42: „otce **Yannaha**“ – má být píše otec Jan / či arabsky Juhanná

V.4) Obsahové nepřesnosti a minely ve stylistice:

- s. 9: *„Vzhledem ke složitosti situace ve východním křesťanství, zvláště ohledně christologických učení a herezí, se snažím v textu rozlišovat pojmy monofyzitismus a miafyzitismus. Jako monofyzitismus je definovaná hereze o Ježíšově jedině, a to božské,*

přirozenosti. Miafyzitismem je oproti tomu myšleno učení vzniklé jako reakce na nestorianismus, který hlásá přítomnost dvou oddělených přirozeností v Kristu. Miafyzitismus vyznává existenci jedné přirozenosti v Kristu, která ale má božský i lidský charakter a uchovává vlastnosti obou. Pro oponenty byli miafyzité vnímáni jako vyznavači monofyzitistické hereze, ale samy orientální ortodoxní církve toto stanovisko odmítaly.“ Tento odstavec by bylo dobré z teologického hlediska zpřesnit. Monofyzitismus jako hereze, není herezí o božské přirozenosti. Je heretická v tom, co předpokládá, že se děje s lidskou přirozeností u Krista (např. smíšení/zničení: Eutyches). Nestorianismus není hlásání dvou oddělených přirozeností. Nestorianismus zůstává věrný semitskému backgroundu, tedy odmítá užívat slovo přirozenost (*fysis*). Užívá syrské slovo *parsópa* (z řeckého *prosópon*), tedy mluví o osobě. Nestoriánská teologie je velmi složitá a velmi hluboká, v mnoha případech je bližší biblickým základům, než přijatá chalcedonská orthodoxie, a nelze takto zjednodušovat.

- s. 10: „Křesťanské a židovské obyvatelstvo nebylo obráceno na islámskou víru, protože podle Muhammada byla tato náboženství dovolena.“ (s. 10) Náboženství nebyla „dovolena“, natož pak Muhammadem. Tato náboženství (a zoroastrismus) měla zřejmě již od 40. let 7. století status chráněných náboženství (*ahl adh-dhimma*). Z dostupných pramenů není známo, že by Muhammad ne/dovoloval některá náboženství a jiná ne. On spíše s některými spolupracoval a navazoval na ně.

- s. 10: „Na začátku vlády ztratili Abbásovcí část území muslimského Španělska a severní Afriky.“ Abbásovcí nikdy území Španělska nevlastnili, tedy nemohli je ani ztratit. Již od počátku to bylo území spjaté s Umajjovci. Později, když vznikl emírát a v 10. století dokonce chalífát, tak šlo spíše o samostatnost a potvrzení umajjovské dynastie.

- s. 10: „Al-Ma'mún založil v Bagdádu tzv. Dům moudrosti (*Bajt al-hikma*), kde byla překládána řecká díla z oblasti medicíny či přírodních věd.“ Dimitri Gutas (*Greek Thought, Arabic Culture. The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early 'Abbasid Society. 2nd-4th / 8th-10th centuries*, London and New York: Routledge, 1998) přesvědčivě ukazuje, že za al-Ma'múna *bajt al-hikma* již musel existovat. Nejednalo se o nějakou akademii, ale o zčásti administrativní centrum spravující např. vybírání daní. A zřejmě repliky této instituce lze nalézt ve všech větších městech říše.

- s. 11: „V abbásovském chalífátu se rychle rozvinul proces islamizace a arabizace.“ To není přesné. Islamizace postupovala poměrně pomalu a v oblasti Blízkého východu a Egypta si vyžádala několik staletí. Arabizace dospěla k počátkům své expanze již na přelomu 7/8. století, tedy již za vlády Umajjovců, např. nařízením 'Abd al-Malika ibn Marwán (646-705).

- s. 11: „S vládou chalífy al-Mutawakkila od roku 847 se situace proměnila – nedávno postavené kostely a synagogy v Bagdádu byly ničeny a křesťané a židé museli nosit označené oblečení.“ Nešlo jen o al-Mutawakkila, podobným excesům bylo v dějinách muslimsko-křesťanských vztahů celá řada (viz např. al-Hákim bi-Amr Alláh, 985-1021). al-Mutawakkil nehrál nijak klíčovou roli, byl jen jeden z řady dalších.

- s. 11: „Theodor Abú Qurra tak mohl být jedním z posledních účastníků konstruktivního dialogu mezi náboženstvími, alespoň podle P. Pizzo.“ Zde s Paolo Pizzo nesouhlasím. Resp. přes dvacet let staré pojetí italské badatelky je dnes zastaralé. Historická věda specializující se na muslimsko-křesťanský dialog přinesla nečekané plody. Je přece spolehlivě potvrzeno, že konstruktivní dialog se odehrával i v dalších staletích (viz Hunajn Ibn Isháq, Qustá ibn Lúqá, Eliáš z Nisibis, syrské oblasti...).

- s. 13: „Podle některých autorů není jisté, že Abú Qurra byl mnichem v Már Sábá, neboť text legendy Utrpení sv. Michaela, který je základem pro tuto hypotézu, není zcela historicky věrohodný.“ Autorka zde zmiňuje nevýrazný důvod, mnohem jasnější důvod proti mnišství Theodora v Már Sábá je ten, že se nikde v kronikách nezmiňuje jako mnich tohoto kláštera, ale vždy jako biskup z Harránu, což není obvyklé. Mnišství je více než církevnictví.

- s. 13: „Existují hypotézy, že před příchodem do kláštera Már Sábá navštívil Abú Qurra některé z arabských center jako byl Ktésifón nebo Bagdád a seznámil se zde více s arabštinou

a islámem.“ Domnívám se, že tyto hypotézy jsou dnes již překonány, a to pro nijaké historické opory. Jde pouze o nalézání odpovědí na otázky, kde se všemu naučil. On tyto místa – podle nových teorií – musel navštívit mnohem později, nejdříve v 80./90. letech 8. století.

- s. 13: „Protože v Abú Qurrově díle, zvláště v traktátu o účtě k obrazům, nacházíme společné body s Damašského teologií, někteří badatelé předpokládali, že se osobně znali. K tomuto tvrzení ovšem neexistují důkazy a Abú Qurra by se musel narodit o mnoho let dříve, než se dnes předpokládá. Proto se v aktuální literatuře většinou dočteme, že Jan Damašský zemřel již před Abú Qurrovým příchodem do kláštera a ten se jeho dílem inspiroval posmrtně.“ Nejde jen o to, že Theodor navazuje na Jana Damašského. Údajný důkaz k tomu, že byl Janovým přímým žákem je Theodorova zmínka o tom, že se cítí být jeho žákem.

- s. 24: „Theofilova smrt roku 842 ale znamenala konec obrazoborectví, protože jeho žena Theodora po převzetí moci podpořila ortodoxní stranu propuštěním ikonoklastů z armády a duchovenstva. Zároveň svolala koncil, na kterém bylo odsouzeno obrazoborectví a potvrzeno uctívání obrazů.“ Zde nerozumím autorčině argumentaci. Z uvedeného vyplývá, že konec ikonoklasmu nastal díky tomu, že Theodora podpořila ikonoduly. Domnívám se, že existuje více důvodů, které i sama autorka uvádí. Tedy jde o typickou nepřesnou stylizaci věty.

- s. 25: „Obrazoborecká teologie tak znovu vytváří monofyzitský náhled na problém christologie, protože božská přirozenost, která na sebe bere lidskou přirozenost, se stává přebírajícím subjektem, a tím je zpochybněna skutečná odlišnost obou přirozeností.“ Není mi jasné co znamená termín „prebírající subjekt“. Evokuje to nestoriánskou teologii a christologii o „převzetí“ (*ma'chúdh*), případně latinskou mariologii v termínu *assumptus*. Zde tomu moc nerozumím.

- s. 27: „Kvůli odpadu od islámu byl odsouzen k smrti a popraven 25. prosince roku 799.“ Zde autorka odkazuje na osud Rawha al-Qurášího. On ovšem nebyl odsouzen za odpadnutí od islámu! To je apologetický anachronismus. Spíše byl odsouzen za pohrdání vírou předků.

- s. 28: „...o biskupa Jana z Edessy, Abú Qurrova rodného města, který se účastnil náboženských diskuzí v přítomnosti chalífy Haruna ar-Rašída“ Jaké diskuze má autorka na mysli mezi biskupem Janem z Edessy a Hárúnem ar-Rašídem (763-809)?

- s. 28: „v tzv. sinajském manuskriptu.“ Spíše jde o manuskript nalezený v sinajském klášteře sv. Kateřiny.

- s. 29: „Kdo z nich [cizinců]“ závorka v citaci je kurzívou a není jasné, odkud závorka pochází: zdali od Theodora Abú Qurry, překladatele, nebo autorky bakalářské práce. Odborným územ je, že do hranaté závorky vpisujeme „pozn. aut.“ a neuvádíme ji v kurzívě.

- s. 29, pozn. 89: „Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona. Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 2016“ Do poznámky pod čarou stačilo vložit odkaz na citovanou knihu SZ či NZ. V Bibliografii pak uvést celou citaci.

- s. 30, pozn. 93: „Heslo *Falsificazione*, in: AMIR-MOEZZI, Mohammad Ali a Ida ZILIO-GRANDI. *Dizionario del Corano*, Milano: Mondadori DOC, 2007, s. 304 –305.“ Tento slovník je dílem mnoha autorů a ti jsou uvedeni u každého hesla. Heslo *falsificazione* zpracovala Marie-Thérèse Urvoy, která měla být uvedena jako autorka. Také se divím, že autorka nesáhla po francouzském originálu tohoto slovníku.

- s. 30: „že mají víru (muslimové)“ tato závorka mate úplně. V citaci je kurzívou a není jasné, odkud závorka pochází: zdali od Theodora Abú Qurry, překladatele, nebo autorky bakalářské práce. Navíc jde o obyčejnou závorku, nikoliv hranatou, jak jsme u překladů a ediční práce zvyklí.

- s. 46nn: myslím, že nebylo třeba doplňovat do bibliografie údaje ISBN

VI. Komunikace studentky a spolupráce s vedoucím práce (navržené hodnocení B)

Autorka s vedoucím práce z počátku velmi zdařile komunikovala, pak přišlo delší období žádné komunikace a pak závěrečná intenzivní spolupráce. Určitou mezeru v komunikaci mělo asi za důvod covid a pracovní nasazení autorky.

Na tomto faktu se zřejmě také zadržela komunikace stran absence tištěného výtisku francouzského překladu.

Souhrnné hodnocení:

Předkládaná bakalářská práce je velmi vyzrálá a nadprůměrná. Již jen práce s pramenným materiálem ve francouzštině odkazuje na nadprůměrný výkon, ovšem ten by mohl být jen zástěrkou. Kvalita obsahu a formy této bakalářské práce ji řadí mezi ty nejlepší, se kterými jsem se dosud setkal. Všechny vytčené nejasnosti a mírné chyby jsou veskrze pomocí autorce při přepracování práce do odborného článku, aby se tím vyvarovala základních chyb. Zároveň jsou většinou spíše formálními nedostatky než obsahovými chybami.

Autorka uvádí, že *„vytyčeným cílem práce bylo analyzovat traktát o úctě k obrazům od Theodora Abú Qurry, pojmenovat jeho argumentaci ve prospěch této úcty a odpovědět si na otázku, zda některé důrazy a témata jsou aktuální i z hlediska dnešní katecheze.“* (s. 43)

Domnívám se, že autorka svůj cíl plně dosáhla. Autorka v práci jednoznačně potvrdila, že umí pracovat s prameny a literaturou. A svou precizní prací a klíčovými závěry posunula vědecké poznání o kus dál. I proto s naprostou jistotou navrhuji práci klasifikovat jako výtečnou, tedy za A.

V Uhlířských Janovicích
dne 12. 7. 2022

Lukáš de la Vega Nosek